١٣٢٦سنه ٢٧ جمادی الاخر یکشنبه ١٩٠٨سنه ١٣ ایيول №37

الاصلاح

سنة ٤ تأسيس ٧ ١٣٢٥

اخطار:
یبار ابسگان یازولرنی اوزگارتوگه
حیثت تحریریه اختیار لیدو. باصلمغان
مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز
مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نك بهاسی
سنه‌لك ٣صوم آلتی آیلق ١صوم٥٠
تین ٣ آیلق ١صوم شاگردلر ایچون
٣ آی‌غه ٧٥تین قزان شاگردلرینه
آیلاب ٢٥ تین.

آدرس:
Казань, Редакція газ.
„ЭЛЬИСЛАХЪ“

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ٧تین علمی ادبی هفته‌لك غزیته چیت شهرلرده ٩تین

فهرست:

تعلیم وتربیه‌گه دائر
کتابلر حقنده محاکمه
تاتار شاعرلری
ادبیات (شعر)
خاتون قز عالمی
مراجعت
شرق، غرب عالمی
ترکیه وپیرسیه احوالنه دائر
اوقوچی: آ گلی خانم
کچکنه فیلیه‌تون

قزان ١٢ ایيول

صوگغی وقتده تاتار مطبوعاتی مکتب مدرسه‌لر مسئله‌سینه ظور اهمیة بیرب، همه‌سی بر آوزدن اساسلی اصلاح لزومن یازب طورالر.

بر یرده آچلغان ابتدائی مکتبده، اصوللی بولمق شرطی بله‌ن، تاتار مطبوعاتی طرفندن شادلق بله‌ن تلقی ایتوله. بر یرده ترتیبکه قویلورغه کیره‌ك دیب اقرار ایتکان ترتیبسز مدرسه اداره‌لری‌ده تاتار مطبوعاتی طرفندن تحسین آلالر.

دیمك که—تاتار ملتینك بتون ارباب عقلی، بو کونده، حیات ملیه‌نك مکتب مدرسه‌لرگه باغلی ایکانن توشونب یتدی.

مسئله، مونی اساسا اقرار ایتوده توگل، بلکه، نی طریقه‌حل ایتلوونده‌در. هم تاتار ملی‌مسئله‌لرندن ایك آور حل ایتولنه طورغان وایك کوب نزاعغه مفضی بولاچاغیده—شوشیدر.

ایشمحمد ملانڭ اثار کفریه‌لرین، صدری مقصودینڭ روسچه‌دن ممکن قدر قاچو فکرین، عیسی ینکیینڭ ملی وآفتانومنی مکتبلر وجودکه کیترو اویون ویاشلر فرقه‌سینکده روس مکتبلرینه طولب، ملی مکتبلردن ابتدائی ونهایت رشدیلر بله اکتفا ایتو فکرلرین—همه‌سن بر حلقه ایچینه جییوب قاراغانده، نیندی بر برسین محو ایته طورغان ئیلیمینتلار جییولاچقدر.

بولارنڭ بربرسین اقناع ایتولری وبر برسینه یقینلاشولریده بتون تاتار خلقینڭ بر درجهٔ علمیه واقتصادیه‌گه یقینلاشولرینه باغلی بولوب، بیك کوب زمانلر وکوب مشقتلرگه توقف ایلاچگی شبهه‌سزدر.

واقعاده: بتون وجودن ایسکیلك بله‌ن‌گنه صاقلی آلا طورغان ریاکسیونیرلرمز؛ اوزینڭ بتون رینومه‌سن شولارغه یارارغه طرشو بله‌ن‌گنه صاقلی آلا طورغان قورصاقچی «ضیالیلر»؛ ملی روحك ترقی آرقاسنك‌غنه وجود ممکن دیب اویلی طورغان ینکیییف ورشیدلر؛ بالآخره‌ده بتونله‌ی ریالیست بولب کیتکان یاشلر—بتون نظر معیشی‌لرینده اوزگارولرینه قدر بر برسی بله‌ن اتحاد ایته آلاچق توگللردر.

دومانڭ معارف‌نظارتی بودژه‌تن مذاکره‌ایتکانك‌گی مناظره‌لر—بزنڭ شوشی فکرمزنی قات قات تصدیق ایته‌در.

بز ملی مکتبلر (یعنی بالالرنی آنا تلنده، لکن حریت روحنده تربیه ایته طورغان مکتبلر)گه قارشی طورمیمز. مکمل ملی مکتبلر وجودکه کیلگانك ایڭ اوّل تبریك ایتوچیك بز بولاچقمز. لکن، تاتارنڭ حاضرگی حالتنك بولرنی خیال ایتو، هواداغی طورناغه قول صوزو بله‌ن برایکانین کم انکار ایته آلادر.

بز — تاتارلر، ملی مکتبلر وجودکه کیترور ایچون، باشلاب روس مکتبلرینك تحصیلگه جابورلورغه مجبورمز.

بز — تاتارلر، اگر مکتب، مدرسه مسئله‌لرمز حل ایتولگانچه دیب، شول اساسلریندن جیمرولرگه یتکان مدرسه‌لر بله‌ن اکتفا ایتب تورسه‌ق - بو، اوزی ملی مکتبلرنڭ وجودکه چقمایاچغینه ایڭ زور کفیل بولاچقدر.

شوکار کوره‌ده، حاضر، اساسا، ملی مکتبلر کیره‌کسنوچیلرده ایڭ باشلاب ملتنی روس مکتبلرینه قووارغه ویاشلرمزگه اساسلی آبرازاۋانیه بیردوررگه طرشرغه کیره‌کدر.

مونه شوشی اساسقه بناءً بزده، ع. ابراهیم افندینڭ (۸۵ اخبار) «طوغریدن طوغری روس مکتبلرینده تربیه‌گه عامه رضا اولمق ممکن دگلدر» دیگان فکرین ملی مکتبلر بزده بولمایاچق دیگان سوز بله‌ن برابر کوره‌مز.

اول وقتده، آنڭ ایچون نده‌ولر خیال ایتب طوررغه پرایکتلرده حاضرلرگه لزوم یوقدر.

عامه روس مکتبلریندن قاچب نادان قالغان خلق‌دن ترکب ایتکان نده‌ولرنڭ وجودکه چغارغان مکتبلر بولسه‌ده بولر، شولوق ایسکی مدرسه‌لر، یاخود آلردن پارتالری بله‌ن‌گنه آیرولب، روحی بله‌ن شولوق بولاچق مکتبلردر.

* * *

ع. ابراهیم افندی مذکور مقاله‌سینك یازا: «بوکون عموم روسیه‌ده دیه‌چلك درجه‌ده، ابتدائیه معلملری کینه مدرسهٔ محمدیه‌طلبه‌سیدر. فقط قزل کولمك قایش بیلباو برلان عوامنڭ تعصبنی تحریك ایدوب، بتون متعصب‌لره هدف وآلت اولانلرده مدرسهٔ محمدیه طلبه‌سیدر.» بز دیه‌مز: واقعا مدرسهٔ محمدیه بتون روسیه تاتارلرینه ابتدائی تعلیم نشرینه ایتکان خدمتی بله‌ن افتخار ایتسه حقلیدر. کیوم مسئله‌سینه کیلگاچ: صاقال آغارغاچ، .....کیره‌ك بولا باشلاغاچ، واقعاده آندی کییوملر مکروه کورنه طورغاندر شول. لکن، یاشلرده خلقغه یاریم دیب بتون اوزلرینڭ خصوصی معیشت وراحتلریندن واز کیچه آلماوینك، بز طبیعی حساب ایته‌مز.

تربیه وتعلیم گه دائر

ما بعد.

اوتکان نومیرده سعادت بنی بشرنڭ فقط تعلیم وتربیه آرقاسندغنه اولدیقنی، شوڭار کوره متمدن خلقنڭ تربیه وتعلیمگه بیك اهمیت بیردیکلرینی بر آز آڭلاتمش ایدم.

ایندی آلارنڭ حاضرگی اصول تعلیم وتربیه‌گه نیچوك قارادیقلرینی قصقه‌چه‌غنه یازماقچی بولامن.

پیداگوگیکه، عموما ایندکانده تربیه وتعلیمگه عائد بولغان علوم، بیك آز زمان ایچنده بیوك فنلر صره‌سنه کروب، بیك کوب ترقی ایندیرلدی. هم بلدن بل تجربه وفنونڭ ترقیسی سببلی فن پیداگوگیکه‌ده همان ترقی ایته بارادر، شوڭار کوره اصول تعلیم واصول تربیه‌ده اوزگاره باروب، کوبدن توگل‌گنه فائده‌لی بلکه تربیه ایچون ضرور حساب قیلنغان نرسه‌لر، حاضر ضررلی تابلدیقی کبی هم بالعکس تابیله‌در.

مدنیتلی خلقلرنڭ، حاضرگی تعلیم وتربیه اصوللری، بزگه قالورسه بیك مکمل ویتوشکان، ترقینڭ نهایتینه یتکان کبی کورینه‌در.

بزنڭ بلچراق، صاصی، کچکنه مدرسه اسمنده اولان ایزبوشقه‌لرمزغه نسبتا، متمدن خلقلرنڭ مکتبلری، مدرسه‌لری ترقی‌نڭ آری یاغنده کبی کورینه‌رك، آنده درس اینوچی معلم ومدرسلرده، بزنڭ افیونچی‌لرمزگه هم بازاردن رساله صاتوب آلوب، شوڭار قاراب فنوندن درس بیروچی خلفه‌لرمزگه نسبتا ئالله نیقدر مکمل کبی کورینه‌در. آلارنڭ مکتبلرنده‌گی، میلیونلر قیمتنده اولان درس اسبابلری، پراکتیکه قوراللری، بز بیله آلارنڭ درس اوچون لزومنی‌ده بلمه‌گانگه کوره بیگرا که زور کورینه‌در. بزنڭ کوبمزنڭ اویلاونچه تحصیل علم ایچون اولقدر تکلفات اورنسزراقده!؟

اما تعلیم وتربیه‌نی تقدیر اینه بلوب، بتون سعادت وراحتنی شونداغنه ایزله‌گان خلق ایچون حاضرگی دنیاده بارمکتب ومدرسه‌لر، حاضرگی اصول تعلیم وتربیه‌لر وآنڭ ایچون صرف ایدلگان ماللر، بیك ناقص هم بیك آزاولوب، ینه ئالله نیقدر ترقی ایندیریلورگه، اصول تعلیملر هم دار التعلیملر بتونله‌ی آلماشدریلورغه تیوشلی‌در.

هم حاضرگی اصول تعلیم وتربیه‌نڭ عموما فائده‌لی اولماینچه، ضررلی روشده ایدیکنی زمانه پیداگوگیکلری قطعی دلیللر ایله اثبات ایدارگه طروشوب، حاضرگی سیستم وترتیبنی اوزگارتورگه، یاشلرنی حاضرگی سیستم اصول تعلیم وتربیه ایله ضررلنودن آزاد ایتارگه کیره‌کلیگنی آڭلاتورغه هم طروشه‌لر.

۱۹ نچی عصرنڭ افکار عمومیه‌سی خاتونلرنی ایرلرنڭ دسپوتیچسکی ژلاستلرندن آزاد ایدوب، پراۋالی ایتارگه طرشو ایله مشغول اولدیقی کبی، ۲۰ نچی عصرنڭ افکار عمومیه‌سی‌ده معصوم یاشلرنی طبیعت وتورمشنڭ اقتضاسینه مخالف اوله‌رق، فقط برتورلی صنفی خلقنڭ مقصودینی اوتار ایچونگنه تأسیس ایدیلگان مکتب مدرسه‌لرنڭ ایزووندن آزاد ایتو ایله مشغول اولورغه تیوش دیلر.

آلارنڭ فکرنچه، یاۋروپاده، حاضرگی اصول تعلیم وتربیه بیك ضعیف اولووی ایله برابر انسانڭ طبیعتندن بیك یراق هم عموم فائده‌سینه وعموم سعادتینه خدمت ایته تورغان توگللر.

آلار، عموما مکتبلرنی، بتون خلق فائده‌سینی کوزاتوب، شول مقصود ایله یاصالماغان، بلکه حکومت فائده‌سی وآنڭ مقصودینه خدمت ایتمك ایچون یاصالوب، مکتبلر خلق آراسنده فنون‌نڭ ترقی وتعالیسنه خدمت ایتماینچه، حکومت اینتریقه‌لرینه‌گنه خدمت ایتسون ایچون یاصالغان دیلر.

عموما مکتبلر، تورمش—Жизнь دن آیرم بولوب، آنلک تورمش بوینچه کرك وضرور تربیه بیرلماینچه، تورمشقه قارشی، انساننك طبیعتینه مخالف تربیه بیرله؛ حالنکه مکتب مدرسه‌لر اوبشستوا-نك ترجمانی وتورمشنك کوزگوسی بولورغه، آنلکغی تعلیم وتربیه بیك طبیعی روشلک، عموما تورمشنك اقتضاسی بوینچه بولورغه تیوش، بناءً علیه حاضرگی سیستمنی بتونله‌ی اوزگارتوب مکتب مدرسه‌دن مقصود، عموما خلقنك آچلووی Общ. развитія بولورغه کیره‌ك دیلر.

صوڭره حاضرده‌گی مکتب مدرسه‌لرده‌گی تربیه، شاگردلرنی ئلله نینده‌ای نظام قاعده‌لرگه اطاعت ایتدیروب بیك تار رامکه ایچونلک توتوهم آلارنك روحانی آچلو Духовн. развитія لرنلک، ئلله‌نینده‌ای نظام وپروغراما تحتنه آلوب، تحدید ایتودن عبارت بولغانغه کوره، بیك قصونقی هم اقتضای طبیعتکه مخالف اولوب، بالالر، یاشلر ایچون بیك ضررلی، شول مکتب مدرسه‌لرده بیك کوب قابلیتلی یاشلر، مذکور ایزگو قاعدلک ونظاملرغه قربان اولوب هلاك بولالار دیلر.

بونك اوستنه اصول تعلیمنك ترتیبسز اوله‌رق بر محررنك فکری ایله محدود بولغان، کتابلرنی بیکلاتوب، شوشنی‌غنه بلورگه مجبور ایتولرینی، ئلله نینده‌ای مقصودلر ایله هیچ کیراکماگان تللر واول تللرنی‌ده بیك نچارمیتودلر ایله‌اوقتلووینی، تأریخ جغرافیا کبی فنلرنك بیك تار رامکه‌ده‌نچار میتود ایله تعلیم ایدیلووینی قوشلیسه، حاضرگی مکتب مدرسه‌لر بتونله‌ی ایشکه یاراقسز دیلر.

ایشته قصقه‌چه، زمانه پیداگوگلرینك ومشهور محررلرنك، حاضرگی یاوروپاده‌غی تعلیم وتربیه اصولنه قاراشلری شوشی اولوب، بو سیستمنی اوزگارتور ایچون بیوك بیوك کشیلر خدمت ایتدیکلری کبی، شول توغروده غربی آوروپاده، ادبیاتده بیك کوبایمشدر.

روسیه‌ده‌ده «حر تربیه وتعلیم» کتبخانه‌سی عنوانندە، غربی آوروپا ادبیاتندن ترجمه‌ایدیلوب هم مشهور روس محررلرینك شول توغروده‌غی اثرلرینی جییوب نشر ایدیلماکده‌در.

تورمش Жизнь نك قدرین آڭلاب اوزلرینك بقا واستقباللرینی قایغرتوچی خلق اسبابنه کرشوب، چاره‌لرینی ایزلامکده وشونك ایچون ئلله نیقدر اجتهادلرینی صرف ایتماکده‌درلر. «معلم»

یاڭا کتابلر حقنده محاکمه

«آداب تعلیم»

(رضاءالدین بن فخرالدین اثری «شرق» نشری. بهاسی ٢٥ تین.)

کتابنك باشینه:

«علموا اولادکم لزمان غیر زمانکم *
لانهم خلقوا لزمان غیر زمانکم»

دیب یازولغان. ومسلکیلک قسما شول سوزلرگه موافقت ایته. محررینك مسلکی تاتار ادبیاتی بله‌ن اشتغال ایتکان کشیلرگه معلوم بولغانلقدن، اول طوغریلک سویله‌رگه لزوم کورمیچه فقط، خاطرگه کیلگان بر نیقدر ملاحظه‌لرنیگنه یازام.

اثر، ایسکیلرگه قاراغانلک بیك یاڭا کورنسه‌ده، یاڭالرغه نسبةً ایسکی کورنه‌در. مونلک همانلک شاگردده «اطاعت» و «تقلید» روحی بولدررغه طرشورغه کیره‌ك دیگان اساسی فکر یورتوله‌در. مونلک، رضاء الدین افندینك باشقه اثرلرینلک‌گی شیکللی، بیك کوب یرلرده شرقنك اوّلگی حالتینه اوستوره‌رگه طرشو کورنه. مونلک، شولایوق، تربیه حقنلک سکز یوزیل اوّلگی کشیلرنك حتی یونان حکیملرینك تعلیماتینه مراجعت ایتوله.

مونه بولر، ظنمچه «علموا اولادکم لزمان غیر زمانکم» روحندن یراق کیته‌لر، بولار همان اساسا شولوق «نعلم اولادنا لزمان الذی مضی قبلنا» دیگان شیکللی، نرسه‌لرنی ایسکه توشوره‌لر.

بو اثرده محرر ایسکی (یعنی تاتار ایسکیسی) لرگه قارشی اوزینه مخصوص صافلق، وصووق قاتلیلق بله‌ن هجوم ایتب، اورته خلقغه موافق روشده آلارنی انصافقه کیترورگه طروشه. لـکن.....هیهات، طاشقه بورچاق اثر ایتکاننی قایده کورگانگز بار؟

شولایده بولسه تاتـار خلقـی، شوشی اورته‌لق وقتن بر اوزدررغه تیوش دیب اویلاغانلقمدن، بو اثرنی دینی مکتبلر ایچون رهبر ایتولب طوتولسه فائده‌لی بولور دیب اویلیم. هم خلق بیك ایسکی بولغان ییرلرده معلملك ایته‌رگه طوغری کیلـگان معلملر ایچون توصیه ایته‌م. «داملا»

«تاتار شاعرلری»

شوشی عنوان بله‌ن В. Л. غزیته‌سنده قاسم اورالیس اسملی برخدای بنده‌سی مقاله یازب، В. К. р. ده شولوق حقده فیلیه‌تون یازغان پینکیۋیچ جنابلرینڭ فکرینی «تنقید» ایتکان ایدی. پینکیۋیچ اوزینڭ مقاله‌سنده توقایف شعرلرنده نفاسة هم شاعرلك اوچقنلری کورنه، لـکن اول، کوب وقتده اوستینه اورنسـز معلملك رولین آلا. مجید غفوری شعرلری طار ملتچیلك بله‌ن یازولغانلردی. بزنڭ خدای بنده‌سیده پینکیۋیچنڭ بولای «طرفدار»لق ایتووینه بیك آچولانـب، «توقایفنـڭ شعـر مجموعه‌لری کچکنه‌گنه‌لـر، باری ۱۵، ۲۰ گنه نو ایجاد شعرلری بار، قالغانلری موفقیتسز ترجمه‌لر، اما غفوری؟ بو—بتون روسیه هم سیبرده (بتون غربی یاوروپاده‌ده توگلـی) مشهور غفوری تاتارلرغه اوقورغه قوشا، آلارنڭ نادانلقلری ایچون بیك قایغورا، توقایف شعرلرینده بیك کوب روسچه سوگنو سوزلری استعمـال ایته، حتی فاحشـه دیه‌سی اورنغه «اوخشاتو» ده بله‌د دیگان.

غفـوری آمیریـكا شاعرلرینـه‌ده یقین، آنـڭ ایلیکتریك فانارینه خطابن کورسه‌ڭ ایسـڭ کیتار. آنڭ اوستینه اول بیك کوب طرفدن یازا: مونه سزگه آنڭ: «انگلیزلرنڭ سیاستـی» اسملی شعری.... آنڭ تلی ماتور، یکل، نفیس. اما توقایفنقی بتونله‌ی ممکن توگل.....»دی. خـدای بنده‌سینڭ بو مقاله‌سیـن یازغاچ، تاتار ادبیاتی بله‌ن، خصوصا اول ایکی شاعر بله‌ن بلوش کشی‌لر آلدنده برده رد ایتب آزابلانورغه کیره‌ك بولماسه‌ده، بو سوزلر اوزلریندن اوزلری مردود، وایه‌لرینڭ تاتار شاعرلرنـدن کامل خبرسز ایکانچیلـگن کورسه‌تب طورسه‌لرده، مین بـو تنقیدچی تاتار شیکللی تاغی تاتارلر بولماوندن امین بولماغانغه کوره مذکور ایکی شاعرلرنـڭ اثرلـری آراسنده‌غی مناسبتنی قاراماقچی بولام.

شونسی قزق «تنقیدچی افنـدی پینکیۋیچنـڭ غفورینی طار ملتچی دیب عیبله‌وینه قارشـی برگنه جواب بیررگه‌ده کیره‌ك طابمیچان:» آ—قورقنچ آنی طار ملتچی‌دی بیت!» دیب‌کنه اوزب کیتونی موافقراق کـورگان.

مین تنقیدچی افندیگه، پینکیۋیچنڭ غفورینـی طار ملتچی دیووندن قورقب کیتمه‌س ایچون آنـڭ اثرندن مونه شولارنی اوقب چغارغه عرض ایته‌م:

(یاش عمر ٤٨ صحیفه‌ده)

مذهبـی باشقـه کـشینـی
میـن اوزم دشمـــان بـله‌م
ظاهری دوست بولسـه بولسون
ایچـی قــــارا قـان بـله‌م

(٥٧ صحیفه‌ده)

ایکی قوشنی یابوب قویساڭ بر قفسقه
اگر بولسه بو قوشلرنڭ جنسی باشقه
نی چاقلی طاتو کبی کورنسه‌ده
ممکـن توگل بر وقتـده طالاشماسقه

. . . .
. . . .

طشدن دوست، دشمان ایدی آلار اچدن
بلـگردی دشمانلقن بیك آز اشدن.

(ملت محبتی ١٢ صحیفه)

آتالری قهرمان نامنی آلغان تاتارلرنك

. . . .

نیندی شەب، قهرمانلق! حتی شاعر افندی بو قصیده‌ده یاوروپالیلرنی تنذیربالنارده ایته.

پینکیۋیچنك غفورینی طار ملتچی دیووی نەق، حاضرگه قدر چقغان اثرلرندن قاراب استخراج ایتولگان حکمدر. حاضر مین، «تنقیدچی افندی» نك غفورینك تلی، یگل، نفیس، ئه توقایفنقی بتونله‌ی ممکن توگل دیگان سوزینه کیلب، ایکی‌شاعر اثریندن‌ده برمفهومداگی شعرلرنی آلب‌عرض‌ایتەم.

غفوری یازا:

یکرمیدە فرق قیلدق دوستنی دوستدان
دوستم‌نك کوبی چقدی بولوب دشمان
مطلقا بر وقتده دشمان بولور
ظاهرا یوزن آچوب سوزن قوشقان
دوست‌قایده؛ برپاق بولوب یاقلاغاندای
جاندای کورب دشمانلردن صاقلاغاندای
اولسه‌ده آیرلمای برگه یورب
صراطدن توتنشوب آطلاغاندای.

توقایف یازا:

کشی صاتماس کشی تابمق آصاتمی؟
سینی‌صوك قایسی دوست دشمانغه صاتمی؟
سینك یاقتی کونك کملرگه طانسق!
کیراکسه یاش یرینه قارا قان صق؟
أیتوگز زنهار، قایسنده نفاسة قایسنده ییگللك؟

«تنقیدچی افندی»: غفوری اوقورغه، اخلاقغه اوندی دیب هعرنی شول قوری مارالق جهتندن تقدیر ایته.

بو جهتدن قاراغانده مشهوربدوام کتابینه‌غفوری افندی باروب یته آلغانی یوق ئلی: آنده علم فرض، خمر ایچو، ایسرکه سلام بیرو حرام‌دی.

هم غفورینك صحیفه‌لر بلەن یازغان معنی‌سی اورنینه، اول بر—ایکی‌گنه سطر شعر استعمال‌ایته.

«تنقیدچی افندی»: غفوری آمیریکا شاعری اویتمانغه‌ده یقین‌دی. مین صوریم: اوزینك فلسفۀ تنقیدیه‌سی بلەن‌غربی یاوروپا شاعری «گوته» غه ده یقین توگلمی؟

بولور، بولور، تاتاردن بارده بولور!

اورالیس توقایفنك شعرلری‌موفقیتسز ترجمه‌لردن عبارت‌دی، اول افندی رحیم ایتب مونه شوشیلر آراسندن موفقیتسزلکلر کورسه‌تسون ایدی:

«شاعرگه» ، «بیشکدەگی بالا»، «وعظ» «شیللردن»، «محبوس» هم «الاصلاح» صحیفه‌لرنده چقغان اقتباسلری.

بو یازغانلردن: قاسم اورالیسنك تاتار ادبیاتندن کامل خبرسزلگی هم شعر دیگان نرسه‌نی وعظ کتابی دیب آڭلاوچیلغی دیگان نتیجه‌لردن باشقه نرسه استخراج ایتولا آلمیدر.

آلای بولغاچ، نی ایچون صوك اول روس مطبوعاتنده خصوصا دیموکراتیچسکی برغزیته صحیفه‌لرنده بو مقالۀ عالیه‌سن یازارغه‌ده مجبور بولغان دیه‌رسز. میندە: «لالحب‌علی، بل لبغض معاویه» دیم.

سیرناۋودسك «داملا»

ادبیات

طورمش.

آورلی توشسه توز ، سر بیرمی نیتمی
نی حاللر یاش یکتکه کیلمی ، کیتمی ؟
بوطورمش کم بلەن طوقتار طالاشدان؟
صوغش، سین، هیچ‌ده آرماس‌توقتاماسدان.
سینك توسلی برەو اول: برگه بر، سز
کورەشکانی جیگەلمی اول قبرسز
کورەشمك قورقنچ ، کوب حاللری بار
ولی ، جیگگاچ غنیمت ماللری بار
قان اچکچ اول ویرتقچ یولبارسدان
قاچارمی یولبارسدان بر آرسلان؟

* * *

جهانده ئولمی هر بر اگفراشقان
ویولنی طابمی قالمی هر آداشقان
کوره‌ش اوغرنده آر، طال، تیرله، ایمگه‌ن
امید ایتمه بولشماقنی لئیمدن
اگرچه ذره مثقال همتی بار
آنك آرطنده طاو، طاو منتی بار
سعادت طالبنه منسه‌ك اوزك من
نی یاردم کیلسه‌ده کیلسون اوزکدین
دیمه‌س هیچ کم: «مینم آرقه‌مده منده‌ی،
حاضر جونله‌ب سلام‌ده بیرمی ایندی!»

ع. توقایی.

تشلری یه‌مسز بر قزغه:

ئه‌یله‌نه‌مه یاش یکتلر ئه‌یله‌نه‌ده ئه‌یله‌نه
مین یاراتسون دیب اوزنچه هربری اصپایلانا
نیشلیم ایندی؟ آپترادم دیب شکایت أیلدك
ماقتانوغه اوخشاتوب بر کون حکایت أیلدك
اول جگتلرنی قاچرماق؟ بیك اوکایدر اول سیکا
کورسه‌تیمچی مین آلایسه، بیك آصات بر یول سیکا:
سین آلار کیلگاچ تبسم ایت؛ فقط بر کول گنه
نیك آیاق باصسون شولای ایتکاچ برسی برگنه!

شوره‌لی.

خاتون قز عالمی.

روسیه مسلمه‌لرینك معیشتلری.

عمومی احوالگه قاراب شول قصقه‌غنه مقاله‌مه روسیه‌مسلمه‌لرینك معیشتندن «الاصلاح» اوقوچیلرنی بر آز خبردار ایتماکچی بولوب شول مقاله‌چکنی یازدم.

بزنك تاتار خلقنه، بالا تربیه‌لو دیگان نرسه بیك ناچار اولوب، یاشدانوك ئلله نینده‌ای خرافاتغه اوشاندروب، بالانك روح وخلقنه ضررلی نرسه‌لردن برده صاقلاماغانغه کوره، بالالرمز بیك خلقسز، تربیه‌سز، درفه اولدقلری کبی بدنلرینه غیر منتظم هم سلامتسزلیکلی اولادر. ایشته، بز خانملر ۷—۸ یاشینه قدر شوشی تربیه‌سزلك ایله آتا آناقولنده ابزیله‌مز. آندن صوك ۱٤—۱۵ یاشینه قدر استاذبیکه آبزطایغه صباقغه یروگان بولوب، آبزطاینك ایه‌نلرینی، کرلرینی یووب، صیبیرلرینی آشاتوب آشلرنی پشرامز. بونك اوستنه صاف ذهنلرمزنی ایسکی پوسکی، اخلاق بوزغچ خرافات ایله بلچراته‌مز.

شهرده بولغانلرمز ایسه، آبزطایغه کولماك، قالفاق، شاللرنی کورساتشور ایچون گنه یروب، سبقغه کیلمی قالغانه، آبزطاینك آچوونده قورقه‌رق «اشم‌بار ایدی» دیه یالغان سویله‌رگه، همه آبزطاینی مایلار ایچون اویه‌ن یاشرتن یاولتی، آنچه کبی نوسه‌لرنی طاشورغه اویرانه‌مز.

آنچه بیرگان کونلرنی آبزطاینك آچق یوزلی اولغاننی، وباشقه کونلرده چرایسرلانوب، آچولانوب توردیقنی کوروب، نیرژالرمز بوزولا، شول سببلی طار خلقلی، آچولی، رحیمسز اولامز.

۱۵ یاشلرندن اوتکاچ آتا آنالرمز «یه قزمز استاذبیکه بولماس ئلی، اوقوی یته‌ر، تاغین توری کیلسه برده اوقومیچه‌ده استاذبیکه بوله آلور» دیه اوقتودن توقتاتوب کیاوگه کینارگه حاضرلانورگه قوشالار.

اورام یاغنده‌غی تیره‌زه‌دن‌ده قارارغه قوشماینچه ۱۸—۱۹غه قدر بر بولمه‌ده حبسده توتولری سببلی صارغایب، وحشی—دیکی‌له‌نوب، ضعیفله‌نوب بته‌مز. مونك اوستنه‌ده کشی برله‌معامله، سویلاشه‌بلو، آش صو حاضرلی، اوقی، یازا بلودن محروم اولومزنی قوشساق چینلکلگی حیوانلردن آیرمامز قالمیدر.

شوندن صوك بزنی اکثریتله یابر طل ابرگه، یا که برقارت بایغه، یایسه مدرسه‌ده قرق یل یاطوب ملا بولغان بر خلفه‌گه ایرگه بیره‌لر.

اوزمزنك ایرگه بیرلگاننی ایرته‌گه طوی دیگانده بله‌مز.

صوگره بزنك کیلونلك دورمز باشلانه‌در. کیلون بولوب، هیچ بر تانوشماغان، بلوشماگان یورتقه باروب تشورمز اوستینه، قز وقتمزده حبسده یاتو- ومزنی قوشساق، اول وقتده بزنك عمرمزنك ایك آغر دوری، کیلونلك وقتی دیورگه یاربدر. اخلاقسز تربیه‌سز یرتقچ کبی قائن آنالار، قائن سڭگللر، خاتوننی، اوزینك هم بتون قرنداشلرینك، آنا آنا- سینك ژیچنی (عمرلك) خدمتچی‌سی، ایرنك حیوانیتنی اوتار ایچونگنه یاراتلغان بر مخلوق دیب بلوچی ایرلر همه‌سی عمرنك ایك لذتلی وقتینی هدر ایدوچیلردر.

شونك اوستنه بزنك تربیه‌سزلگمزدن فائده‌لنوب «اول اش بلمی، عقلسز فـــلان» دیب ایرلرمز اوستمزگه اویله‌نورگه سویلی باشلیلار. ینه بزنك شبکلی برچه‌چه کنك باشینه‌ییتوب بر کشی اورنینه ایکی کشینی اوتقه صالالر.

شول روشچه عمرمزنك قدرلی وراحت وقتلرینی، دنیاده هیچ بر انســان، اول حالده بولماغـان، بر پولاژینیه‌ده اوتکاردیکـدن صوگره، قارتلـق دوری باشلانادر.

فقط ۱۵ یاشندن آلوب قارتلق دورینه کرگانچه‌گه قدر شادلقنك نی ایدکینی بلماینچه، همان قایغو، حسرت، ایچنده اوت یوطوب عمر ایتکانگه کوره، بیك کوبمز، ایر وقاین آنالارنك راحتی ایچون، چاخوتقه وباشقه آورولار ابله نیچه کـوز یاشلرنی توکتروب تگی دنیاغه سفر ایته‌مزلر.

البته شول ذکر ایتدیکمز روشچه یاشلك عمرینی اوتکارگاندن صوڭ، بزنك قارتلق کونلرمزده، بیك ناچار اوته‌در. بزنك بتون نیرۋلرمز بزولوب، کو- گللرمز قاتوب بتکانگه کوره برده حقوق انسانیـه کبی شیلرنی رعایه ایته بلماینچه بیك یامان، تر بیه‌سز، اوصال، ظالمه بوله‌رق یاش کیلون وقزلارنك بیك کوب یاشلرن توگوچی، بیك کوب ایر وخاتون آراسون بزوشدروچی، غیبتچی اولوب عمرمـزنی انسانلقنك ایك توبان درجه‌سنده اوتکاره‌مز.

منه قسقه‌چه بزنك معیشت وتورمشنك احـوالی.

ایشته شوشی ملت آنالرندن تربیه‌لی بـالالر، ملتنی انقراضدن قوتلدیروب سعادتکه یتشدروچی قهرمانلر کتوگز ایندی؟

اصلاحچی: «ماه سرور بیکمییوڤا»

«یازوچی ایلان اوقوچی»

اوقوچی: آئگلی خانم.

-اوقوچی- باشقه غزیته‌لرنی اوقوماسامده «الاصلاح» غزیته‌سن اوقومی طاشلی آلمیمن. اول میکا سویوکلی. مین آنی یاراطام. چونکه آنده «خاتون، قز عالمی» ده بار. آنده مسلکی حر، هیچ کمنی آیورمی- هر کمگه خیر خواهلقدن عبارة بولغانلقدن خاتون قز طائفه‌سنده ایسندن چغارمی.

ئلی مونه بو کونگی نومره‌ده «اوقوچی آئگلی خانم» دیب قویلغان ایکان. مین آرتق آئگلـی بولماسامده سویله‌شب قاریم ئلی. نی دیه‌رسز ایکان! یه ایندی، نی قاراب توراسك؟ سویلی باشلا!

— توقتا ئلی خانم افندی بیك قاوشاتما! نی ئه‌یتیيم! ایبدشلر آراسنده سویله‌شکانده لفظ تگرمندن کیم بولماسامده، سین اینجوقالفاغك، شمرط کبی قاراساچلرك ایلان قارشومه کیلوب چغاچ آبدرادمده قالدم. نی ئه‌یترگه‌ده بلمیم...

— یه ایندی، یوقنی ریالانمه! سویله‌ده قوی! بره‌ر نرسه طابارسك ئلی.

— طابارسك مونه! عمرك‌ده بر مرتبه خاتون، قز ایلان ره‌تلب اولطرشماده، کینه‌تدنگنه توغری کیلب، قاپـا قارشی طوروب سویله‌ش. اوّلدن کوریب، سویله‌شب اوسکان، برگه تربیه‌لنگان بولسه ایدك، اول وقتده ایچماسه برآز سویله‌شرگه ممکن بولور ایدی. نیچك آبراشچاتسه ایته‌رگه‌ده بلنور ایدی، بولای نی، سویله‌سك ایشه‌ك کبك آقرغاچ، کا کینیچات اینساك آبزیان کبك ماتاشقاچ، سویله‌دگنی،

سویله‌مک‌ٔنی؟ لوتچه اوز اوزمنی کولدرمه‌گانم آرتق.

— نیگه آبزیان کبك بولسون طاغن! پچه‌ن بازار تاتارلری — آبزاکٔلر، کیبت آلدندن اوتب کیتکانده کوز قسارغه بیك اوستالار بیت، سویله‌شرگه‌ده اوز توغریلرینه کیلـگانده آلداتمیلر: کوز قسقانلرن کورمگانگه صالنساك، اوزلرینه کوره بیك کیلشدروب: «آباو، موناو آبصطاینی قارالی!! کیچکه قارشی یاپا یالغز قایا کیتوب بارا! نیچك خاتون باشی ایلان قورقمی ایکان!! مینیده...» دیب قچقروب قالالر.

— آلار بیت شونك ایله‌ن فائده‌لانب، اویرانب بتکان. اول یاقغه بزنك قایسیبزده بیك قالوشماس. لـکن اول أدب توگل.

— آنسی شولای شول. ئلی مونه شونده اینتیلیگینتسیه اسمن آلغان یاشلر آراسنده‌ده خاتون، قز ایلان ره‌تلب آبراشچاتسه ایته بلـگانی بیك آز: یه سوز سویلیم دیب ئلله‌نینده‌ی یاط سوزلر اچقندرب قویه، یه گروبی ژاپروصلر بیره...

— بیك توغری ایته‌سز خانم افندی! بزده برده ره‌تلی معامله یوق. آنکده سببی: سزنك کبی نفیس، یومشاق طبیعتلی ذاتلر ایـلان قاتناشمغانلقدن، طبیعة آلشونمغاندن کیله. شونك اوچونده عوام خلقی: «صالدات‌نی، شاکرت‌نی، باری بر چورة» دیلر. واقعا ایکیسینك تربیه‌لری نیقدر متفاوت بولسه‌ده اخلاق جهتندن هیـچ آیورمالری یوق. اول بـارده شول قزلر ایـلان ایرلرنك برسینك طبیعتندن برسی فائده‌لنه آلمغاندن کیله، بارده بـر توسلیگنه خلق بریرده، برسندن برسی برده طارتونمی، برسینه برسی برده مدارا قیلمی اوسکاندن کیله. آندن صوك بزده معامله اویراتوچیلر کملر؟ نینده‌ی معامله‌لر اویراته‌لر؟ خاتون قـز حقنـده نینده‌ی فکرده‌لر؟ مین کوبدن توگل آولده بر توغانمنك طوینده بولدم. کله‌ش قوینده کرو کیچه‌سی جیدکاچ برادرم مینم بولمه‌گه بر جیزنامزنی آلوب کیلوب: «قز یانینه کرگاچ نیشله‌رگه؟ نیچك معامله ایته‌رگه؟» دیب صوراشقاچ جیزنی آندغی عادتچه هم اوزینك باشندان نیچك اوتکان شولای بیان ایته باشلادی: «بیل باواوچن نق یاشرت! باشدا آنك بله‌ن برآز قاوشاتب آل! آندن‌صوك چینگـکٔنی صالدرغانده آیاغکٔنی بوگب تور! اونوتب بارام ایکان: چلغاوکٔنی یووشله‌ب کی! صالدرالمیچه آبدراسن.»

آندن صوك: «نیچکده بولسه غیرة کورسه‌ترگه طرش! آلارنی باشده قورقتماساك آندن آلار باشکٔا منوب...لر. چیشنوب بتکاچدن آرقاسینه آکٔلاماسدن شاپ ایتدرب بره‌ر نرسه بله‌ن صوغب قوطن آلورغه کیره‌ك...» مونه شولارنی شول کیچه‌نك لوازمندن صاناب قات، قات توصیه ایتدی. (اوزی شول اشلرنی قلغان بولسه آبزطاینك حالینه: وای!!)

مونه خانم افندی! بزنك سزنك ایلان معامله نیچك. الفت، محبت‌نك باشی اولان کیچه‌ده شولای معامله ایته‌رگه قوشالر. بوندن آرتق خاتونلرغه ظلم، موندن آرتق آلارنی شول درجه کیم، فقط ایرلرگه فائده‌لانمتی اوچونکنه یاراطلغان برحیوانلر دیب قاراو بولورمی؟ موندنده آرتق تربیه‌سزلك بولورمی؟

آخری بار. «قازاق»

بالالر طرفندن یاصالغان رسملرنی جیونك پروغرامماسی

(۳٦ نجی نومردن ما بعد)

۱ — بالالرنك، آتاآنالاری، تربیه‌لوچیلری‌هم باشقه الوغ کشیلرینك کورساتولری وقوشولاردن باشقه، اوزلری تیله‌ب واوزلری اویلاب چن‌اخلاصلری برلان اشلانیلـگان رسملری بیك مقبول بولاچق. بونده‌ی رسملر، بالالرنك هرتورلی صزقلر توشروب ماطاشولرندن باشـلاب ترتیبلی رسملر توشروگه اویرانوب یتولرینه قدر بولسون.

۲— اوزلری اویلاب تابقان رسملرگه باشقه «بالالر اوی أیلانه‌سنده اوینی‌لر» دیگان کبوك بر مقصودقه بنا قیلنوب اشلانگان رسملرده مقبول بولاچقدر. لکن موندی رسملرنی توشرورگه، بالالرغه قوشقاننك ـ عرض ایتکاننك صوڭنده، نیچوك باشلارغه ونی برلان تمام قیلورغه کیراکلیگن کورساتورگه وبو طوغریده کیڭاشلر بیرورگه هیچ تیوش توگل. اگر بالا، توشرورگه عرض ایدیلگان رسمنی باشلاماسه، بالانی طغرلارغه، اشلارگه کوچلارگه تیوش توگل. بلکه اوزینك شول رسمنی یاصارغه ارادەسی بولوب توتنسونده، صوڭ اوزی تلاگان وقتده تمام یاصاب بتروسین کوتارگه کیرك. اگر ایندی بالا، اشلارگه بیرولگان، مذکور مقصودقه مبنی رسمنی، بر آز وقتدن صوڭده یاصاماسه، بزگه یبارلەچك جوابده بالانك یاصاصی کیلماولرینك سببلارین بیان ایتارگه کیرەك.

۳— هر بر بالانك، ممکن مرتبه، اوّلراك اشلاگان رسملری بیك مقبول بولاچق.

لکن بالانك هر بر رسمنی نیچه یاشلارنده توشرگانلگین وبالانك اوز اویلاوی بوینچه، هر بر رسمنك نی نرسه بلگرتکانلیگن کورساتلووی تیوشدر.

۴— بر نیچه بالالر یاصاغان رسملرگه مالك بولغان کشیلردن، رسملرنك تیوشلی معلوماتی ایله برابر، یبەرماکلرنی اوتنەمز.

۵— رسملر، بالانك اوز تلاوینه قاراب، تورلی مادەلر برلان اشلانلگان بولورغه ممکن: کارانداش، کومر، قلم وبونك کبك نرسەلر برلان.

۶— رسملر کاغدنك بریاغنده بولوب، رسمنك نی مفهوم ومعنیده بولدیغنه دائر، معلومات کاغدنك ایکنچی یاغینه، شول بالا تورا تورغان ابودەگی الوغلار طرفندن یازیلورغه کیراکدر.

رسم خصوصنداغی معلوماتقه شول نرسەلر کرورگه تیوشلی.

ا— بالانك ایرمی، قزمی ایکانلیگی، یاشی (توغان یلی وآیی)

ب— بالا اوقی ویازابلەمی؟ هم قچان اوقورغه باشلادی.

ج— بالا طورا طورغان یورطده، بالانك یاقنلرندن کمده بولسه رسملر یاصی‌می؟

ه— عائله ایچنده برگنه بالامی؟

د— بالانیندای مادەلر (بویاولار، کارانداشلر، قلم وباشقه نرسەلر)گه مالك، وبولاردن قایسی‌برله بیگراك بالا رسم یاصارغه یاراته.

ه— یورط اسبابی توغروسنده معلومات.

(ایو ایچنده کتابلر، کارتینالر، رسملی نرسەلر بارمی؟ آلار نیندیلر؟)

ر— آتالارینك معیشت وتورمشلری. بالالرنك فوتوغرافیچسکی رسملرینکده یبەریلووی بیك امید ایدیلەدر. هر بر مراجعت ایچون آدرس.

С-Петербургъ, Психіатречиская клиника
Э. Льву Григорьевичу Оршанскому.

شرق، غرب عالمی.

ترکیه حکومتی ماکیدونیاده بولغان صیربلرنك ۱۵۰ قدر مکتبلرن یابدرمش.

استامبولنك «اسکدار» طرفنده بولغان ئەرمەنلرگه بالنیتسه صالور ایچون ئەرمەن بایلرندن بره‌و ۱۲۰ لیرا اعانه ایتمش.

مصرنك اسکندریه‌شهرنده بولغان «العروة الوثقی» جمعیتی، بر نیچه شاگردنی اوز مصارفی بـلەن، یاوروپا مکتبلرینه تحصیلگه کوندرمش.

بو شاگردلر اوقوب قایتقاچ یاڭاغنه محمدعلی پاشا طرفندن تأسیس ایتلگان «صناعت» مکتبنده معلملك ایتەچکلر دیب مصر غزیتەلری یازالر.

ایتالیا—پایتختی روما شهرنده غارادسقوی دوما، شهر مکتبلرینك بارسنده دینی درسلرنی چغاروب بترورگه قرار قیلمشدر.

قطای ایمپراتوری دیقریت—مانیفست چغاروب، پارلامینتکه صایلاو زاقوننی اعلان قیلمشدر.

لکن پارلامینت بیك تاررام‌کەلی بولوب، ایمپراتورنك قوّتنه برده تعرض ایتولمایینچه مستبد کوینچه قالدیرلغان.

پیرسیه وترکیه احوالینه دائر

یاپون صوغشندن صوڭ، روسیه‌ده ریوالوتسیه‌نڭ قوزغالووی، بتون دنیا سیاستینی آست اوستکه کیتروب، بیك کوب بیرلرگه، شول جمله‌دن پیرسیه‌گه سرایت ایتدی، پیرسیه مملکتی مشروطه‌لی بولا یازغان ایدی.

حقانیت قورالی ایله قوراللانغان خلقنی جیکونڭ ممکن توگللگینی بیك یخشی توشنگان قارت شاه، مملکت قانغه باطماسدن اوّل خلقنڭ تله‌گینی بیرمش، مملکتنی مشروطه اداره‌لی یاصامش ایدی.

فقط تله‌گان وحشتلرنی هیچ برکمدن قورقمایچه قیلورغه، خلقنی هیچ برکمنڭ نظارتندن باشقه آقتق قانلارینه قدر صوورغه اویرانگان پیرسیه بیروقراتیه‌سینڭ کیفینه، مشروطیة کیلشوب بتمادی.

پیرسیه بیروقراتیه‌سی بو آوراقنی برده قانغه بویامایچه‌غنه کوتاره آلمایچه، اوزیندن قالغان سۆرارینه صاتلغان متعصب روحانیلر، خلقنی تالاب کون کوروچی رازبوینیکلر ایله برله‌شوب، ریاکسیه‌نی قوّتله‌دی. شولای ایتوب مملکتنی قان ایچینه باطروب، پارلامینتنی تاراتدیلر.

بتون وجودلرین خلق ایچون فدا ایتکان پیرسیه قهرمانلریده، هر بر طامچی‌سندن بیله نیچه‌شر، اوزلری کبی قهرمانلر یتوشدراچك قانلرینی آغزه آغزه خلق ایچون بوغازلاندیلر.

فقط بوکون آقغان قانلر، یاش اولانگه یاوغان یغمور کبی، خلقده‌غی حریت فکرینی مڭلرچه مرتبه اوسدراچکنگه اولغانغه کوره، کیله‌چك، پیرسیه بیوروقراتیه‌سینڭ عمری قصقه ایدکینی بیك آچق کورساته‌در.

* * *

پیرسیه‌نڭ قانلی خبرلرینی کیتره، کیتره آروب بتکان تیلیغراف، بو کونلرده ترکیه‌ده ریوالوتسیه باشلاندیقندن خبر بیره باشلادی.

دیماککه ترکیه‌ده، یوزلرچه خلق قهرمانلرینڭ وجودلری اوستینه اوزینڭ نیگزین قوروب، میلیونلارچه آچ کره‌ستیانلرنڭ آقتق تامچی قانینی صووروب یاته تورغان بیروقراتیچسکی استروینڭ تامرینه بالطه چابا باشلادیلر.

شول چروگان استروینی صاقلار ایچون قان آغزورغه باروچی شمسی هم صادق فاضل پاشالارنڭ باش تروکلر طرفندن اوترالولری سلانیك‌مناستر ولایتلرنده‌گی عسکرنڭ اطاعتدن چقوب، خلقغه قورال طاراتوارلری، آقتق طاوق حتی طاوق یمورقاسینه قدر نالوك تولی تولی، عاجز بولغان کره‌ستیانلرنڭ عسکرگه قوشلولری، همه‌سی چروگان اداره‌نڭ طامرینه بالطه چابو ایدیکنی بیك آچق کورساته‌لر.

* * *

محمدعلی آقا استبدادنی صاقلار ایچون روس افیتسیرلندن، مملکتنده اینکۆیزیتسیه جزالرنی اجرا ایتدیردی.

عبدالحمید بابای بوندی وحشتلرنی قیلدرور ایچون، اگر وقت یتسه، کمنی چاقرور ایکان؟

کیلاچك یاقین، عمری بار آدمگه تیزدن زور، زور واقعه‌لرنی کورساته‌چك.

داخلی خبرلر:

جارکنت‌ده ۳۰ سنه‌لب امامق ایدوب صوکره استعفا ایتکان افندیگه، جارکنت‌که مکتب، مدرسه، قرائت خانه آچو، خلقنڭ فکرین آچوب یاخشی تربیه ایتو کبی خدمتلری سبقت ایتدیکندن، تشکر ایدوب، استعفا ایدوینه خلقنڭ تأسف ایتدکنی مخبرمز عارف بن اسماعیل جان افندی اداره‌مزگه خبر بیره‌در.

معارف نظارتی حضورنده مخصوص بر کامیسیه یا. صالمشدرکه! گیمنازیا وریالنی مکتبلرده یهودی بالا. لرینه اوقوتولاچق یهودی دینی درسلرینه پروغرام ترتیب ایته‌چکدر. «وقت»

غلازوۋسکی ده (ۋیاتکه) زیمسکی صابرانیه اون یل ایچنده، هر یلغه ۲۷ مکتب آچو ایله، تعلیم عمومی یاصارغه قرار بیرمش.

کیله‌چك کوزگه دوما چلینلرندن بر طائفه کونلك غزیته چیغارورغه ایسابلیلار ایمش. بونڭ مصارفنی مسکاو بایلاری هم ۋولغه بوینده‌غی زور بایلار کوتاروب، دوما چلینی چیلیشوفده کوب یاردم ایته‌چکدر.

مسکاوده زراعت مکتبی شاکردلری پروفیسر. لری برله برگه زراعت هم کرستیان معیشتینه آشنا بولو ایچون فینلاندیاگه کیتکانلر.

غاصودارستۋیننی دوما اعضالرندن زاهاروفقه بیردان‌اویازی آستراخانف قریه‌سینه ملاقانلر ایچون سیمیناریه آچارغه رخصت بیرلگان. ر. ص.

مسکاو تجارت مکتبینه کرور ایچون اوتکان یل ۱۷۰ پراشینیا بیرلوب بویل ۵۵۰ قدر پراشینیا بیرلگان. موندن آرتق اورن بولماغان سببلی موندن صوڭ پراشینیالر قبول ایتلمیه‌چکدر.

دۋینسکی شهرنده نیمسه عالملرندن «کارل ۋیلسه‌ر» یوراگی یارلوب وفات بولغان.

سینودنڭ قراری.

سۋاتیشی سینودقه، کشیش ودیاقنلردن حتی ماناحلردن، یوقاری مکتبلرگه — دارالفنونلرگه کروب اوقو پراواسین صوراب، بیك کوب پراشینیه‌لر کیلگانگه کوره؛ سینود، روحانی‌لرنی، عالی‌مکتبلرگه کیرتماسکه تیوش، دیگان حکمن یاڭادن تأکید قیلورغه قرار بیرگان.

صاراپول شهرنده سودا خدمتکارلری اجتهادی بله‌ن، ایبون باشنده تاتارلر ایچون‌کتبخانه آچلدی.

صاراپول زیمستواسندن ۲۵ صوم اعانه ایتلگان. یعقوب تیمکین دیگان قاره فکرلی بر تاتار بایی نیقدر آچدرماسقه طرشسه‌ده بولدرا آلمادی. آلایده بولسه خدمتکارلرین کتبخانه‌گه یورسه‌لر، خدمتدن چغارو بله‌ن قورقتا دیب مخبرمز یازادر.

ویاتکه گوبیرناسنده «صالادوۋنیکوف» دیگان‌بای معارف اشلرینه دیه اوچ میلیون ۵۰۰ مڭ‌صوم آقچه قالدرغان. حاضر زیمستوا بونی اوزینه «مکتبلر صالور ایچون» صوریدر. «وقت»

قریم‌نڭ آق مسجد معلملرندن اسماعیل لمانف، آرسلانف، کاملوف، قایشوف نام ذاتلردن مرکب برهیئت معلمین مکتب کتابلری ترتیب ایتو بله‌ن مشغوللر ایمش. کتابلرنی تمام ایتکاندن صوڭ، محلی زیمستواغه طابشروب تاراتدراچقلر.

پولشه گمنازیه‌لرن بترگان یگت‌لرنی «وارشاو» دارالفنون‌ندن باشقه‌لرغه قبول ایتلمه‌یه‌چك.

«تصدیق هم تصحیح»

محترم افندیلر!

بنم ضرریمه باشلانوبده یدی آیدن بیرو دوام ایده کلن قاره‌هجوملر حقنده نه‌قدر صبر ایتمیه طرشمش ایسه‌مده، الاصلاح‌نڭ ۳۴ نچی نومرولی نسخه‌سنده بڭا عائد بر نیچه سطر کورندیکندن، کندم هم بر آز یازمیه وعرض ایتمیه مجبور اولدم.

قش کونلک بنم ضرریمه ئالله کملر طرفندن دانوس یاصاتیلوبده، حکومت تفتیشی بعدنده عیب تابولماغاچ طنچ سزلانغان ئالله کملر کورینه‌در ایدی. صوڭره هم ئالله کملرنڭ ئالله کملرگه «شهید اوستندن پراشینیا بیریك، کویمی کیراك بولسه‌ده آنچه برنکی، آنچـه دن توقتاو بولماس. بز اوزمز آندی اش برلن ما-تاشیمز. بزگه اول اشلـر کیلوشمیدر، باری آنچـه بیروب یول کورسه‌ته‌مز» کبی تعلیمات شیطانیه-لرده بولغالاغان ایدی.

ایندی، الاصلاحده‌غی ذکر ایدلمش کتابلـر بحثنه کیلسه‌ك. اون برسنه خدمتمزگه قارشو کوسترلش مکافات (بابارچه متلبرانه فجقروب، کانفوست) «مونه دیگان شب جرلـرنی» صاتو ایچون گنه دگل، مطلقـا مطبوعات وادبیات ایله اشتغـال ایچون. هجومنـڭ باشلانو طریقی بو کیفیتچـه بولدی: ۸ نچی سنه‌نـڭ ۲ نچی غنوارنده، اوّلده بدلچـی وسمسار اولوبـده، بو طرفده یتاکچی ولاکی‌لق رتبه‌سنیه رفع ایدلـمش بر شخص اوزینی معارف پرورکوستروب بندن ایکنچی یکاتیرینانڭ مفصل تاریخینی صورادی. آندی اثرلر بنده یوق، اول کبی کتابلر تابا آلمازسز، آندی کتابلرنی باصدرو ونشر ایدو حاضر اوڭغایسزراق دیدم.

صوڭره بر قاچ نسخه یاڭا کتابده صورامش ایدی سفیرالاسلام، هم یاڭی نشر ایدیـلان رساله‌لردن رر نسخه کوندرگان ایدم. بونه شول کتابلر ایچندن ئالله نیندی کفرلك، اورسلق، دینسزلك، میسیونیرلیك‌لر کورنگان ایمش. بونڭ اوستینه‌ده اون سنه‌دن بیرو اوقوتوب کیلدیکمز اوزیمزچه بیك مهم وفائده‌لی کورنگان فن هم دین درسلریده ـو سنه‌ده دین قارالنا دین بتره تورغان بولوب کورندیلر دخیده، رمضان‌ده هر کون، باشقه وقتلرده هفته‌ده برقات عموم طلبه ایـله کلام شریف ختـم ایدومز طاش صاناون بترو، مکتبده طلبه‌نی جیوب نماز اوقوتو. عبادت اسلامیه‌نی عمومی تعلیم قیلنو، امور دینیه‌نی ممکن قدر دقت ایله اوگره‌تو اهالینی گنه آلداو، قوتورتو، اوزیمزگه باقدرر ایچون بـر پالیتیقه‌غنه بولوب کورندی. نه قیلیق، دینلرینه یار امادی عوام، بلگان واوقوغان صابن قارالا وبوزولا ایمش.

اولغنه جینمه‌سه بعض منشیخلرنڭ: صاراتف غوبرناسینه اورصلق تاراتوچی، ئالله کملرنڭ دینلرینی بوزوچی، خلقنی آلداوچی، ایلمینسکی وطالستوی کتابلرینی تاراتوچی مذهب‌سز دینسز کبی افترالری ایلان نادان متعصبلرنڭ اوزون طرناقلری آراسنده عزیز دینمز وشریـف اعتقادمز پارچه پارچه یرتلدی. برطاقم جهلانڭ یوماغان آیاقلری ایله تاپتالدی. بن عاجزی بورك‌لرینڭ حکمیله دینسز قالدرلدی. بلکه بوقدر ایله قناعت حاصل ایتمشلردر ایندی؟ دیورسز. هیهات! نره‌ده اول قناعت. اوچی قربی کورنمیدر ئلی. اون برسنه‌نڭ اون برنچی یلنده ادبیات ومطبوعات عداوتیله باشلانغـان ظالمانـه هجوملر، اون سنه‌گه قارشو مکافات اولاچغندن وقتیله «معلملك خاطره‌لری» عنوانی تحتنده انشاء الله یازیلسه کیراك. بنم ایسه همیشه تفرج ایده‌چك وتسلی تاباچق یر ومیدانم جانم کبی قیمتلی وسوکلی مطبوعاتم، هجومغه قارشو قورالم ایسه فقط صبرم ایله «حسبنا الله ونعم الوکیل» کبی وردم، شادلغمده: ادبیات نامنه اولان بوکبی قاره هجوملرنڭ اوقلری بگاده اصابت ایتدیکی ایچون تشکردر.

(شهید عونی)

اداره:

شهید افندی: ترتیب ایـلان اوقته تورغـان معلملرنڭ انصافلیسی، اولدقندن بونـڭ حقنـده اولان افترالر، بتونلای ظالمانه، قارا هجوم اولوی شبهه‌سز. خلق آراسینه یاڭی ادبیات طاراتوی وشول یولدن آیرلماسقه طرشوی اوچون بوظلملرنی تشکر ایته، ایته کوته‌روی بیوك فدائیلقدر.

قزان خبرلری

بویل قزان‌نڭ اوچیتلسکی اینستیتوتینه کرور ایچون ٢٠٠ پراشینیه بیرلـگان. اورن یوقلغدن باری ٣٢ گنه طلبه قبول ایتله‌چك. بو پراشینیه‌لر آراسنده باری برسیگنه تاتاردن.

برنڭ تاتار اینستیتوتینه (؟) نیچه بوزله‌ب پراشینیه بیرلـگان ایکان؟

ژیتیرینارنی فیلدشرسکی اشقولاغه ١٥ طلبه قبول ایتله‌چك، تاتارلردنده ایکی پراشینیه بار.

اسمیتانیننڭ بوخغالتیرسکی قورسنده ٩ تاتار یکتی اوقوب یوریلر. شولاردان ٥ سی تیزدن اوچونچی سیریه‌سینی (غلاونی بوخغالتیر) درجه‌سینی تمام ایتوب چغاچقلر.

کامیرچسکی (تجارت مکتبینه) کرورگه ٥ تاتار بالاسی حاضرله‌نوب یوردکلری ایشدلمکده.

تیز کونلرده پانایسکی باغچه‌ده قزان یاشلری طرفدن تاتارچه اسپیکتاکل بولاچق.

کچکنه فیلیه‌تون

«یکرمنچی عصر افیونچیسی»

(اوره‌ك حضرت تصنیفی. قرنچه دعاسی‌ناشرینڭ ورثه‌لری نشری. ایکی دانه‌سی برتین؛ زکاتدن ئوله‌شونگانده برر صومدن حسابلاناچق)

عصرمزڭ مشهور شاعر ومحررلریندن بولغان اوره‌ك حضرت، اوزمیین، فقط، افیون بله‌ن‌گنه چرتکانلکدن، بو اثری بیك مهم ونه‌ق اختصاص ایتکان نرسه‌سیندن یازلغان تصنیفدر.

«اوره‌ك» حضرتنڭ اسمی، بلکه بعض اوسته‌ن اویلاوچی کشیلرگه عجبره‌ك طیولور. اوره‌ك دیگاچده آلارنڭ خاطرینه صویلب ئولگان کشیدن چغا طورغان «شیخ مدهش» توشه‌ر.

لـکن حضرتنڭ اوزی بله‌ن بلش کشیلر موکار برده عجبله‌نمه‌سلر: آنڭ چرا کبی اوزون‌گه‌وده‌سی، آنڭ اوستینه اوطرتب قویغان زبیب قدرگنه باشی، آثار چولغانغان ٤٣ آرشینلی چوپره‌گی، وگه‌وده‌سینڭ نه‌ق اورتابربیریندن کویه‌نته شکللی بوگولگانلگی، مونه بولار همه‌سی — مصنف رحمة‌الله علیه‌گه نه‌ق اوره‌ك قیافتین بیرمه‌کده‌لردر.

«یکرمنچی عصرافیونچیسی» اوره‌ك حضرتنڭ اوّلـگی اثری دیب اویلانا کورمه‌سون. اوّلده مصنف (ر. ع.) اثرلریـن شعر بله‌ن یازا وشوکار کوره‌ده، «عموم یاوروپالی شاعر» اسمین‌گنه آلا ایدی. آخرغی اثری نثر بله‌ن یازولغانلرینڭ برنچیسیدر. اوره‌ك حضرتنڭ اوّل دنیاغه‌چغارغان اثر بی قیمه‌سی «بیگره‌ك عجب» اسملی بخارانی وآنڭ عسکری ترتیبین ماقتاوغه حصر ایتولـگان اثردر. ایکنچیسی مفتی حضرتلرین مدحله چغارغان بتیلك بولوب، کرامولا یوقماسون ایچون طاغوب یورورگه دوکتر دوبرووژین فتوا بیرگان، اثر بی نظیردر. مصنف (رحمة الله علیه) نڭ مسلك عالیلری بله‌ن اوقوچیلرنی بلشدرو ایچون، مین بواورونده آنڭ اوّلـگی اثرلریندن شعرلر آلوب یازوب موازنه‌گه قویام. مثلا «بیگره‌ك عجب» ده مصنف بخارانڭ افیونن، آغز ته‌مه‌کیسین مفصل ماقتاغاندن، وصوغش صفینده جیکـگه طاش‌طوطرب صوغشونڭ فرض‌لغین‌اثبات ایتکاندن صوڭ بتچه‌لر حقینده برفصل یاصاب کیله‌چکله‌گی شعرلرنی یازا:

بخارانڭ‌بتچه‌لرین‌کورگان‌مؤمن‌هر بریسی
آغزین آچوب قچقرادر پیسی پسی
شـول وقتده آغزینه افیون ئوله‌کسه
موندن عجب دیانتله بولمه‌س ایندی.

آخ، نیقدر تصویرات شعریه! نیقدر گوزللك! نیقدر فلسفه! موندی اثر چغارو بخارای، شریف ده مشلری، افیونی علمادن باشقه کمگه میسر بولا آلا

اوره‌ك حضرتنكٔ ایکنچی اثری مونسیندنده عالی. هم شولای بولووی طبیعیدر: چونکه اوّلگی اثرنی چغاررغه فقط حمیة دینیه‌گنه قوزغاتقاندر، بو ایکنچی اثرنی چغاررغه آخوند بولب کیتو امیدیده اعانه ایته (واقعاده قزاننكٔ بر اصلاباداسینده‌غنه امام بولب طورو، معالیگه قصد ایتکان کشیلر ایچون آزراق بیت)

ای عالی ذات، ای عالی ذات، سینگنه عالم دینی
سین‌گنه آخوند ایته آلاسكٔ. آخوند ایتسه‌كٔ مینی
آخ نیقدر اوسنالق، نیقدر زورلارغه تملق،
بخاریلر أیتکانچه «وتملق کتملق الکلب»!

مونه بو شعرارین اوقوغاندن صوكٔ، اوره‌ك حضرتنكٔ شاعرلگینده بره‌وده شبهه ایته آلمیدر. قاسم اورالیس شکللی تاتار شاعرلرین اساسلی یاوچی تنقیدچیلر، انشاء الله بو طوغریده روس مطبوعاتینده اوز تنقیدلری بله‌ن بایوتسالر کیره‌ك.

بیك ماتور پاروچکا بولا:

شاعر اوره‌ك ایمه‌نقولیس — تنقیدچی قاسم اورالیس!

حاضر، حضرتنكٔ نثر بله‌ن یازغان اثرینه کیلیك. ایشتوومه کوره اوره‌ك افندی، بو اثرین آچودان یازغان ایکان. «بیگره‌ك عجب» ایچون بخار امیریندن چاپان کوتب، اول کیلمه‌گان. مدحیه ایچون مفتی‌دن آخوندلق کوتب، اول کیلمه‌گان. مونه اوره‌ك حضرتده، بولماسه، تیزره‌ك محرر بولب کیته‌رگه کیراك دیب، «یکرمنچی عصر افیونچیسی» اثرین وجودکه چغاررغه قرار بیرگان.

بو اثرینده حضرت آلداتماغان‌دی «قرنچه دعاسی ناشرینكٔ ورثه‌لری» قلم حقی صدقه دیبکنه ۷ صوم ۵۰ تین آنچه، یارطی قداق صوم قرق تینلك ایشی چای هم آبصطایغه دیب بر کولمه‌کلك صیتسه وبر کوکره‌کچه زکاتدن دعا قیلدرغانلردی. هم حضرتکه قرآن تفسیری یازارغه زا کازات ایتکانلر وحضرتده «(الذین کفروا) شونچالاین منار کافر بولدیلر» دیب تفسیر یازارغه باشلاغان‌دی. مین‌طاغی مقصوددن یراق کیتدم. مونه بو — «یکرمنچی عصر افیونچیسی»نده حضرت‌نكٔ اصل فکری افیوننكٔ آدمگه کیف ونشاط بیرگانلگینی هم ۹۹ تورلی آغرقدن شفالی ایکانچی‌لگینی اثبات ایتمکدر. حضرت هم موفقده بولغان: اثرنكٔ قهرمانلری ایکی مخدوم. برسی قزانده اوقب، افیون صالورغه اویره‌نه آلماغان. وایکنچیسیده بخارای شریفکه بارب کامل افیونی بولوب قایتقان. مونه‌تگی افیونگه اویره‌نه آلماغان مخدوم (العیاذ بالله) روسچه اوقرغه طوتونب،(العیاذ ثم العیاذ بالله) ریۋالوتسیونیر بولب کیتب، حتی بر کورسیسکانیده سویه باشلاغان. اما افیونی مخدوم موکار بتونله‌ی باشقه بولوب چققان. اول، بخاراغه بارب آغزینه اوّل افیون قابووی بله‌ن دینی عالم بولب، جنة آچقوچین قولینه یومارلاغان. عبدالحکیم‌نكٔ فتاملارن بیکله‌گان، ریۋالوتسیونیر بولاسی اورنینه «دین‌وچوپلك» دیگان‌چورناسوتننی ژورنال چغارورلق قاراگروهلی بولغان. کورسیسکالرگه عاشق بولاسی اورنغه‌ده اوّل اوزی بنچه بولب، آندن صوكٔ بنچه‌لرگه‌عاشق بولب یوروگان.

مونه اوره‌ك حضرت، بو بیرگه بیتکاچ، اوزینكٔ، افیون بله‌ن قایرالب قلچدن اوتکن، قلدن نچکه‌بولب بتکان عقلی بله‌ن بیك طوغری نتیجه‌ده چغارب قویا:

اوّلگی مخدوم- افیون آشاماوچیلغی سببلی کافر بولا.

وایکنچی مخدوم- فقط، شول مبارك افیون سایه‌سندگنه ملة خادمی بولب کیته‌دی. حتی، افیونی مخدوم‌نكٔ ملةکه بیك زور خدمت ایتکانلگن کورسه‌تر اچون، آنكٔ طورغان شهرنده‌گی بر تاتار غزیته‌سنده یازغان اعلانن کورسه‌ته.

اعلان بو: «بتون شاگردلرگه اعلان ایته‌من که: اوکته‌بر باشندن مین، اوزمنكٔ جنون خانه‌مده، شاگردلرگه تورلی چوب‌چارلر طانورغه، افیون صالورغه حسبةلله، مجانا اویره‌ته‌من. کمینه مخدوم افیونی».

اوره‌ك حضرت اثرینك بوبیرینه یتکاچ، فجقرب یبه‌ره: بومی، ملةکه خدمت توگل، بومی دینگه خدمت توگل!

مینك شولای دیم: بومی دینگه خدمت توگل! بومی، ملتکه خدمت توگل؟

اوره‌ك حضرتنی تبریك ایته‌م!

۵ ایبول «طاشمحمد»

«یاشلر» تروپپاسی طرفندن دوشنبه کون ۱٤ نچی ایبولده پانایف باقچه‌سینك یابق تیاترنده اسپیکتاکل قوییلاچق

I نچی

خواجه‌هم پریکازچیك

۳ پرده‌ده ٤ کورنشده کولکی

II نچی

کیه‌وازلاو یاخود اعلان بلاسی

۱ پرده‌ده بیك قزقلی کامیدیه

بیلیتلر: صباح، معارف کتبخانه‌لرنده، دوشنبه کون پانایف باقچه‌سی کاصصه‌سنده صاتلاچق.

تیاتر ساعت ۹ ده باشلاناچاق.

اورن ازلی بوخغالتیرلقغه یا که کانتور-شچیقلقغه. بوخغالتیرسکی کورسنی تمام ایتوب کوب تجربه کورگان. چیتکه کیته‌رگه ده راضی. آدرس اداره‌ده

قابان کولی بویندن «آرکادیه» باقچه‌سی ره‌تنده یا گیغنه صالنغان داچا صاتله‌در.

ژاسکریسینسکی اورامده والاستنوی پراولینیه دن بلوشرگه

باصلوب چقدیلر

یا کا کتابلر:

«کتاب» نشری

I «طوطام» ع. غ. چغتای اثری بهاسی ۲۵ تین

II «گوزل قز خدیجه» محمد ظاهر بیگیف اثری بهاسی ۱۸ تین.

III «آیغه سیاحت» * * * بهاسی ۱۳ تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانه‌لردن آلورغه ممکندر.

یا کا کتاب سوداسی

قاپال شهرنده یا کا آچلغان کتبخانه‌مزده هر تورلی ابتدائی، رشدی مکتبلری اوچون درس کتابلری حکایه، رومان، تیاترو، شعر مجموعه‌لری.

بیك آرزان بها ایله ساتلمقده‌در.

آدرس Копалъ семирѣч. об. Ф. Садыкову

ابتدائیه هم رشدیه ۱—۲ نچی صنف‌لر ایچون معلمه کیره‌ك. تله‌گان معلمه خانم‌لر، توباننده‌گی آدرس ایله مراجعت ایده‌رلر.

آدریس:
Уфимской губ. Бирскаго уѣз. Байгузинской вол. дер. Кармашовой. Зіяуллѣ Хатмуллину.

تنلری ضعیف یا خود اوقوده، آشلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرۋه‌لری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یه‌شده‌گی ظور کشیلر قوت کرتر ایچون بیك موفقیت بله‌ن.

دوکتر گامیلانك گه‌ماتاگه‌ن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایته‌لر.

هضم قوتلنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋه‌لر کوچله‌نه.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلرده.

آلغانده البته Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیب آلگز

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. ناشر ومحرر: وفا بختیارف тип. Бр. Каримовыхъ Казань.